

Miesięcznik dla buchalteryi

czasopismo poświęcone rachunkowości oraz nauce umiejętności handlowych

wychodzi raz na miesiąc we Lwowie.

Redaktor i wydawca: **Kazimierz Wieniawa Chmielewski**

Lwów, ul. Pańska l. 11.

Rok I.

Lwów, Wrzesień i Październik 1899.

Nr. 9 i 10.

Treść: Ćwiczenia w czytaniu pozycyi książkowych. — Czy mamy zaciągać do zbiornika? — Buchalterya w interesie fabrycznym (c. d.). — Rozwój rachunkowości państwowej w Austrii od r. 1854 aż do najnowszych czasów (c. d.). Założenie wyższej szkoły handlowej we Lwowie. — Umiejętności handlowe: (Zasady buchalteryi podwójnej (c. d.). Bibliografia: (Oceny i sprawozdania).

Ćwiczenia w czytaniu pozycyi książkowych.

Napisał **Klemens Ottel**, profesor wyższej szkoły handlowej w Bernie morawskim.

Buchalterya jest jałową umiejętnością, jak w ogóle każda nauka polegająca na czysto matematycznych zasadach. Inne przedmioty interesują już samą treścią, w buchalteryi nauczyciel dopiero obudzić musi zajęcie. Ciekawość, z jaką uczeń bierze się do nowego przedmiotu, jest już po pierwszych godzinach zaspokojona, a zamiast zmienić się w stałe zajęcie, znika bardzo często, gdyż przedmiot stał się nużący: traktujemy go odtąd od niechcenia i często dopiero w praktyce, w kilka lat po opuszczeniu szkół, spostrzegamy ze zdumieniem, że buchalteryą przecież nie należało pogardzać. — Wina chybionych w ten sposób rezultatów szkolnych ponosi najczęściej nie uczeń, ale nauczyciel, który nie umiał obudzić i utrzymać zajęcia dla swego przedmiotu.

Łatwą to rzeczą nie jest oczywiście: w obec różnorodności przedmiotów wykładanych w naszych szkołach średnich, poświęca się jeden uczeń literaturze, drugi historii, trzeci zaś może chemii. — buchalteryę zaś zaniedbuje.

Kwestyę tę poruszałem już w różnych pismach i doszedłem wówczas do wniosku, że uwzględnienie praktyki bardzo zachęcająco oddziaływa na ucznia, nie mówiąc już o innych wielkich korzyściach. Ustawiczne odżuwanie zasad teoretycznych stepić musi oczywiście nawet ucznia najchętniejszego do nauki, podczas gdy praktyka uczy go poznawać i rozumieć życie handlowe, i rozszerza jego widnokrąg z korzyścią dla samej nauki. Gdyby tę praktykę lepiej uwzględniano, nie popełnianoby także drugiego błędu w nauce buchalteryi, który później w praktyce odczuwa się bardzo nieprzyjemnie. Mam tu na myśli zaniedbanie ćwiczenia w czytaniu pozycyi książkowych.

Czytać a pisać nie jest zapewne to samo: tak jedno jak i drugie polega na znajomości pewnych znaków, ale na wręcz przeciwnej czynności zmysłów: przy pisaniu odtwarza się znak w naszym mózgu i przenosi się na papier za pomocą ręki. — przy czytaniu natomiast znak istnieje już na papierze, a z niego wytwarza się dopiero jego pojęcie w naszym mózgu. To samo można powiedzieć o zaciąganiu do ksiązek i czytaniu zaciągniętych pozycyi: tak jedno jak drugie polega na tem samem założeniu tj. na znajomości zasad kontowania (pojęcia konta „winien“ i „ma“, dłużnik i wierzyciel): przy zaciąganiu do książki ułożyć trzeba tekst pozycyi (tj. wyszukać dłużnika i wierzyciela, rozstrzygając czy „winien“ czy „ma“), przy czytaniu natomiast zaciągniętych pozycyi, dany jest tekst konta, pozycya jest zapisaną na stronie „ma“ lub „winien“, a z tego wymiarkować należy jakość zaszłego interesu. Tutaj dana jest pozycya, a szukamy historyi interesu, tam mamy interes przed sobą, który zaciągnąć należy do książki. — Ztąd nie wynika jeszcze, jakoby też, co jedno potrafił, nie umiał drugiego: kto umie pisać, potrafi także odsylabizować to co napisał, a przez ustawiczne sylabizowanie nauczy się czytać: nikt atoli nie będzie się spierał, że tak jedno jak drugie zarówno zadaniem szkoły być powinno.

Jak już powyżej wspominałem, nauka buchalteryi ogranicza się bardzo często na zestawianiu kont, — o ćwiczeniu w czytaniu nikt nie pomyśli, a przynajmniej bardzo niedostatecznie. Nauka pojedynczej buchalteryi nastręcza najlepszą sposobność do zrobienia początku w tego rodzaju ćwiczeniach: zasady tego systemu są tak proste i tak prędko wpajają się w umysł nawet najmniej uzdolnionego ucznia, że dalsza nauka zamienia się bardzo często w ćwiczenia kaligraficzne, a czasem jeszcze gorzej. — Wówczas na czasie będzie odczytywanie pozycyi, jeżeli nauczyciel pragnie tylko utrzymać wzbudzone zajęcie, a uczeń rychło znajdzie upodobanie w tego rodzaju nauce, mając bezustannie nową zachętę do pracy.

Zacząć można od księgi kasowej: mając przed sobą gotową pozycyę zapisanego interesu, lub też przykładu wydrukowanego w podręczniku, czytamy zaciągnięte pozycye jedną za drugą, a uczeń przy każdej pozycyi objaśnia jakość interesu. Trudno uwierzyć, jak niedołąźnie z początku to idzie, ale w obec łatwych pozycyi księgi kasowej trudności prędko dadzą się pokonać. Następnie przychodzi kolej na dziennik, a w końcu na osobiste konta księgi głównej. Tu są już większe trudności, tekst ściśniony, nieraz pełen skrótów, utrudnia zrozumienie pozycyi: ale właśnie w tej księdze czytanie odgrywa ważną rolę, a nauczyciel znajdzie obfite zadośćuczynienie za trud swój, gdy spostrzeże po pewnem ćwiczeniu, że nawet więcej zawiślany rachunek stoi jasno przed oczyma uczni, którzy pojedyncze pozycye płynnie odczytują.

Ćwiczenia w czytaniu pozycyi z podwójnej buchalteryi wymagają już większej zdolności od ucznia: chcąc umieć odczytywać takie pozycye, trzeba wpierrw gruntownie zrozumieć zasady kontowania. I tu także księga kasowa i Prima-Nota najlepsza do zrobienia początku, ponieważ przy każdym kontowaniu mamy już zwykle gotową historyę interesu, a to ułatwia oczywiście niepospolicie czytanie. Ćwiczenia z kontem osobistym, jako znane już z pojedynczej buchalteryi, powtórzyć tylko potrzeba.

Ćwiczenia w czytaniu księgi głównej zależą od sposobu prowadzenia tejże; najlepiej nadaje się ona we włoskiej formie bez tekstu. Tego rodzaju księga główna umożliwia odczytanie każdego zaszłego interesu z dotyczącego konta i dostarcza w tej formie wiele materiału i ciekawej treści do gruntowniejszego ćwiczenia. Bliższe właściwości pojedynczych kont stają się

przedmiotem dyskusyi, znaczenie tego, co zapisano na stronie „ma“ lub „winien“ wpaja się coraz to więcej w umysł ucznia. Zrozumie on wtedy, dlaczego konto towarów wykazuje na stronie „winien“ początkowy zapas towarów (do konta bilansu) i wszystkie dalsze nabytki, — wszystkie sprzedaże natomiast na stronie „ma“: dlaczego konto trat uwidocznia na stronie „ma“ weksle na nas ciągnięte, zaś weksle przez nas spłacone na stronie „winien“; dlaczego wreszcie odsetki zapisane w koncie odsetków na stronie „winien“ są naszym długiem, na stronie „ma“ naszą wierzytelnością; analogicznie rzecz się ma z kontem prowizyi, kontem drobnych wydatków itd.

Księga główna na niemiecki sposób (z żurnalizowaniem) prowadzona, ze swą właściwością księgi bilansów, daje nam sumy miesięczne podobnie jak bilans próbny lub miesięczny z końcem każdego miesiąca; tutaj prócz samego czytania prowadzić można dyskusję nad stosunkiem strony „winien“ i „ma“ kont poszczególnych; i tak: duże saldo na stronie „winien“ konta towarów znaczy tyle co duży zapas towarów, — także samo saldo konta rymes świadczy o dużym portfelu wekslowym, — duże saldo na stronie „ma“ konta trat dowodzi, iż wiele trat na nas ciągniętych jest w obiegu. Jeszcze ciekawsze stają się te porównania w kontach przedstawiających czysty wynik: duże saldo na stronie „ma“ konta odsetków poucza nas, iż wiele kapitałów mieliśmy ulokowanych na procencie, natomiast duże saldo na stronie „winien“ tegoż samego konta wskazuje na to, iż obracaliśmy dużo obcym kapitałem; zwyżkę po stronie „ma“ konta prowizyi znajdziemy w rachunku komisyонера, — posługiwanie się agentami do zakupu i sprzedaży sprawia, iż mamy saldo po stronie „winien“ konta prowizyi: w ten sposób możnaby przytoczyć jeszcze wiele przykładów tego rodzaju.

Ostatni i najważniejszy przedmiot tych ćwiczeń stanowi bilans końcowy i wykaz strat i zysków, które nie będą już mogły uczynić żadnej trudności uczniowi po gruntownem pojęciu dotychczas przerobionych zasad i ćwiczeniach w czytaniu.

Pożytek tych ćwiczeń jest więc wielokrotny:

1. Pogłębia się teoria kont, a właściwość ich uczeń lepiej zrozumieć potrafi; czytanie zaciągniętych pozycyi polega na tych samych zasadach co zaciąganie, to też oba ćwiczenia uzupełniając się wzajemnie, mogą być tylko z korzyścią dla zrozumienia całej teorii.

2. Cel podwójnej buchalteryi staje jaśniej przed oczyma ucznia; czytanie księgi głównej, dokładne zrozumienie tejże oraz bilansu próbnego w powyż oznaczony sposób, naprowadzą go same na to, jaką korzyść odnosi się właściwie kontując pozycye wszystkie podwójnie; gruntowne omówienie księgi głównej względnie bilansu próbnego na powyższy sposób, większy o wiele przynosi pożytek, mojem zdaniem, niż kilkudniowy wykład o podwójnej buchalteryi.

3. Utrzymuje się zajęcie ucznia dla przedmiotu: nauka buchalteryi w ten sposób traktowana, umożliwia nauczycielowi urozmaicenie całości, i pobudza do czynności myśl ucznia, która bardzo łatwo podlega znużeniu.

4. Ostatnią ale bynajmniej nie najpośledniejszą korzyścią jest ta, iż oddaje się tem ogromną usługę praktyce; nie ludźmy się, iż uczeń, który ukończył dwu- lub trzyklasową szkołę handlową zostanie zaraz dopuszczony do prowadzenia prima-noty; zwykle upłynie lat kilka, zanim jest w stanie w całej pełni zastosować swe wiadomości z buchalteryi, najczęściej jednak

może niema z ściślejszą buchalteryą nie do czynienia: zostanie korespondentem, dysponentem, prokurzystą, ba nawet szefem, a ani jednej pozycyi do ksiąg nie zaciągnął.

Inaczej ma się rzecz z czytaniem: już w pierwszych dniach swego nowego zawodu może ukończony uczeń handlowy dostać polecenie zbierania konta jakiejś strony, i w ciągu całej swej kariery handlowej mało będzie dni, w którychby nie musiał zasięgać informacyi z tej lub innej księgi handlowej, czy to jako korespondent, czy też jako innego rodzaju pomocnik handlowy. Nie potrzebuje zaś wcale rozwódzić się nad tem, jak niezbędne jest dla osób kierujących jakimś przedsiębiorstwem rozumienie kont księgi głównej, bilansów i wykazów: niejeden dom handlowy nie spotkał by smutny koniec, gdyby jego kierownicy znali się lepiej na czytaniu książek.

Czy mamy zaciągać do zbiornika?

Napisał Ferdynand Wrbančić, nauczyciel handlowy w Serajewie.

Buchalter, który miał sposobność prowadzić księgi w wielu rozmaitych interesach, może sobie wyobrazić, jak elastyczne jest pojęcie żurnalizowania. Pozwolę sobie przytoczyć tutaj kilka swych własnych spostrzeżeń z doświadczenia na tem polu i jestem z góry przekonany, iż koledzy moi z zawodu buchalteryi mogliby takich przykładów przytoczyć daleko więcej. I tak np. zastałem w jednym interesie najzwyczajszą primanotę podwójnej buchalteryi pod nazwą żurnala: inny buchalter znów prowadził w jednej i tej samej księdze pozycye kasowe i primanoty i nazywał tę księgę żurnalem: inny znów reasumował gotowe pozycye księgi kasowej i primanoty w oddzielnej księdze celem zwiezłego przenoszenia ich do księgi głównej, tytułując tę księgę zbiorową żurnalem.

Wprawdzie każdy buchalter księgi swe nazywać może, jak mu się podobą, byleby tylko prowadził je w formie odpowiadającej ustawie oraz wymogom buchalteryi. Ponieważ jednak buchalterya jest umiejętnością międzynarodową, którą posługują się wszyscy handlowcy i przemysłowcy, powinna by także co do nomenklatury panować pewna jedność, któraby pozwoliła nowemu buchalterowi zorientować się natychmiast w księgach, które znajduje przy objęciu posady w drugim interesie. Dla otrzymania tej jedności rozumiemy pod żurnalizowaniem, przenoszenie pozycyi księgi kasowej i primanoty z tych dwóch ksiąg do osobnego zbiornika (żurnalu), z którego zaciąga się je dopiero w zwiezłej formie do księgi głównej.

Dwa są mniej więcej stronnictwa między buchalterami, z których jedno oświadcza się za, drugie przeciw żurnalizowaniu. Przytoczymy tu oba zdania, a w końcu wypowiemy swe własne przedmiotowo.

Zacznijmy od zwolenników żurnalizowania. Ci utrzymują, że zapomocą żurnala (zbiornika) jednoczy się razem wszystkie pozycye pewnego okresu czasu, (tygodnia, miesiąca i kwartału) i ułatwia tem samem przenoszenie do księgi głównej. Zapomocą żurnalizowania zbieramy w żurnalu pozycye księgi głównej i formułujemy je daleko krócej aniżeli w razie bezpośredniego przenoszenia do księgi głównej. Równocześnie żurnal daje nam przez swoje zgodność debitorów i kredytorów, kontrolę rzetelności wpisów kasowych oraz

primanoty. a suma końcowa debitorów lub kredytorów w żurnalu daje nam kontrolę bilansu próbnego.

Jak widzimy, zwolennicy żurnalizowania opierają swe przekonanie na zasadzie rzekomych ułatwień i kontroli, jaką ich zdaniem dawać ma żurnal.

Przeciwnicy żurnalizowania natomiast przytaczają przeciwko niemu bardzo poważną przyczynę, mówią bowiem, że w interesie, w którym w użyciu jest żurnal, księga główna nigdy z dnia na dzień (à jour) prowadzoną być nie może. Jasne jest atoli, iż codzienne urządzenie ksiąg naszych handlowych jest koniecznością, której nie wiele zarzucić można. Przy przenoszeniu wprost do księgi głównej zawiera ta księga wszystkie pozycye, da się natychmiast skontrolować i gotowa jest zawsze do ewentualnego zanknięcia. Dalej utrzymują przeciwnicy, iż owo zaoszczędzenie pracy, jakie otrzymujemy w księdze głównej przez żurnalizowanie równoważy się z żurnalizowaniem samem, gdyż ten co wprost zaciąga do księgi głównej, nie potrzebuje robić żurnalu, a przeciwnie ma się rzecz przy żurnalizowaniu. Kto traci czas na żurnalizowanie, zyskuje go przez zwięzłe zbiorowe przenoszenie do księgi głównej. W istocie więc nie ma przytem zaoszczędzenia czasu.

Jeszcze słów kilka o kontroli, jaka ma powstać przez żurnalizowanie. Kontrola końcowej sumy bilansu próbnego nie jest wcale zdobyczą nową, bo tę samą kontrolę otrzymamy przez zesumowanie razem pozycyi kasowych oraz primanoty. Żurnal daje nam tę kwotę końcową wskutek zebrania wszystkich pozycyi kasowych oraz primanoty.

Kontrola wpisów kwotowych i kontowych uwydatnia się wprawdzie przez różnicę między sumami debitorów i kredytorów, atoli to samo pokazuje nam także bilans próbny przy przenoszeniu wprost do księgi głównej, poczem odnośny błąd wykryć i stornować należy. W tym kierunku działa żurnal skutecznie, ileż utrudnia przeniesienie fałszywych pozycyi do księgi głównej.

Jeśli przejdziemy te wszystkie fakta, dojdziemy do następujących wniosków:

- 1) żurnal daje kontrolę ksiąg kasowych oraz primanoty;
- 2) umożliwia zbiorowe przeniesienie do ksiąg, które mniej miejsca wymaga niż przenoszenie wprost, atoli żadnej oszczędności czasu nie sprawia;
- 3) umożliwia buchalterowi daleko łatwiejsze przenoszenie do księgi głównej po upływie pewnego czasu, aniżeli same pozycye kasowe i primanoty;
- 4) przez żurnalizowanie księga główna jako księga zbiorowa nigdy nie daje poglądu z dnia na dzień. Nawet w czasie kiedy żurnal przenosi się do księgi głównej, tworzą się w księdze kasowej i primanocie nowe pozycye, które najpierw do nowego żurnalu zaciągnąć trzeba, aby dostały się do księgi głównej.

Chociaż trzy z wyżej podanych wniosków przemawiają za żurnalem, to czwartemu przypisać muszę o wiele większą wagę. Proszę sobie wyobrazić tylko księgę główną w interesie, w którym się żurnal prowadzi! Co ona nam pokazuje? „*Tempi passati*“ powiedziałyby nam Włoch, i tak jest w istocie! Dzisiejszego stanu rzeczy nie pokazuje nam ona wcale, chyba gdyby codziennie żurnalizowano, co atoli nie zdarza się, albo nader rzadko. Otóż taka księga główna tylko z końcem roku przydatną jest do celu, kiedy wszystkie pozycye interesu choć z usilną pracą w ostatnich dniach roku, do księgi głównej koniecznie wejść muszą.

Zarzut, jakoby wskutek przenoszenia wprost księga główna zapełniała się szybko, nie zrównoważy powyższego błędu. Lepszą sto razy jest gruba, codziennie prowadzona księga główna, którą każdej chwili zamknąć można, niż cienka, z którą trzeba mieć jeszcze dużo trudu, aby ją do porządku doprowadzić.

Jasną jest rzeczą, iż żurnalizowanie sprawia buchalterowi pewną wygodę tylko na pewien czas, za którą jednak później gorzko zapłacić musi. Skoro upora się z żurnalizowaniem i przenoszeniem do księgi głównej, zaciąga tylko do księgi kasowej i do primanoty. Wtedy ma rzeczywiście nie wiele do czynienia, to prawda. Ale gdy nadejdzie znów pora żurnalizowania, wtedy prócz wpisów codziennych ma do czynienia z żurnalem i księgą główną. Przy zaciąganiu wprost do księgi głównej praca buchalteryi rozwija się więcej normalnie, naturalnie, jest też więcej interesującą i przyjemną. Natomiast żurnalizowanie uważać należy jako nagromadzenie pracy w pewnym okresie czasu, które przecie nie bardzo pożądanem być może dla buchaltera.

Na podstawie tych uwag pozwolimy sobie przedstawić nasze końcowe zapatrywanie. Jest ono następujące:

Jeżeli tylko można ominąć żurnalizowanie zapomocą pilności i pracy, powinno się to zawsze uczynić. Wprost (bezpośrednio) i codziennie prowadzona księga główna zawiera każdą pozycję interesu samodzielnie i nie mówiąc już o dokładności jest nadto łatwiej zrozumiałą. Konta rachunku bieżącego daleko trudniej porównać w księdze głównej żurnalizowanej z księgą salda-conti, bo w żurnalizowanej księdze głównej pozycje występują zbiorowo, a wskutek tego poszczególne kwoty trudno skontrolować się dają. Przy bezpośrednim przenoszeniu do księgi głównej, odpowiada księga główna wraz z ogółem naszych ksiąg wymogom ustawy, żądającej aby nam dawała nieprzerwany obraz naszego interesu. Dla niejkiej wygody nie powinniśmy wyrzekać się tej wielkiej zalety naszej buchalteryi.

To jest nasze zapatrywanie, a jeśli który z kolegów jest innego przekonania, zechce wyrazić swe zdanie w łamach niniejszego pisma.

Buchalterya w interesie fabrycznym,

napisał *Rudolf Schiller*, profesor akademii handlowej we Wiedniu,
(tłómaczone z niemieckiego za zezwoleniem autora).

(Ciąg dalszy).

Wpisy miesięczne: Wedle ksiąg materyałów i potwierdzeń odbioru werführerów, względnie robotników, zużyto do wyrobu w styczniu:

a) do wyrobu artykułu A.

surowych materyałów za	fl. 2006·20
pomoenicznych materyałów za	„ 588·17
materyałów opału i oświetlenia za	„ 750·07
	fl. 3344·44

b) do wyrobu artykułu B.

surowych materyałów za	fl. 864·—
pomoenicznych materyałów za	„ 162·86
materyałów opału i oświetlenia za	„ 207·18
	fl. 1234·04

To zużycie różnych materyałów wpisuje się w Primanocie w 2 pozycjach, obciążając konto fabrykacyi A, względnie konto fabrykacyi B, uwierzytelniając zaś 3 poszczególne konta materyałów.

Wedle ksiąg fabrykacyi i kalkulacyi, miały wyrobione w styczniu, a w dniach 8. 21 i 31 bm. odstawione do magazynu wyroby artykułu A wartość kalkulacyjną (z wykluczeniem ogólnych kosztów Regie) w kwocie fl. 4838.—, zaś wyroby artykułu B wartość fl. 1971.70.

Te wartości kalkulacyjne wpisuje się do Primanota w 2 pozycjach, obciążając niemi konto towarów A, względnie konto towarów B, uwierzytelniając natomiast konto fabrykacyi A, względnie konto fabrykacyi B.

Następnie zamykamy księgę kasową i w razie pośredniego prowadzenia księgi głównej otwieramy dziennik i wpisujemy jego pozycje do księgi głównej. Po ukończeniu wpisów w księdze głównej, zestawiamy salda dłużników i wierzycieli konta bieżącego na jednej karcie, sumujemy, a sumy porównujemy z kontem dłużników i kontem wierzycieli księgi głównej, aby w ten sposób mieć co miesiąca dowód, że wpisy zaszłości interesów zawartych ze stronami zgadzają się ze sobą w odnośnych kontach osobistych rachunku bieżącego i księgi głównej.

Zamknięcie roczne: Wiedeński bank przemysłowy uwierzytelnia nasz rachunek bieżący kwotą fl. 9.43 tytułem 2½—3% odsetków, obciążając go natomiast ¼% prowizją w kwocie fl. 5.80 i kosztami 43 kr. — Urząd pocztowej Kasy oszczędności uwierzytelnia nasz rachunek kwotą fl. 3.49 tytułem odsetków, obciążając go kosztami manipulacyi 8 kr. — Konta prywatne obciążają 4% odsetki fl. 1.12 u N. Schülera, zaś 93 kr. u Ernesta Wallnera. Wszystkie inne konta rachunków bieżących nie wykazują przy zamknięciu żadnych odsetków, prowizyi i kosztów. — Inwentarz wykazuje następujące zapasy: surowe materyały za fl. 674.42, materyały pomocnicze za fl. 178.14, zaś materyały opałowe i do oświetlenia za fl. 149.20: zapas modeli pozostał niezmienniony. Skonstatowane ubytki materyału wciągnięto do kolumn ilościowych, dotyczących ksiąg materyałów i składowych. Zapasy gotowych fabrykatów wynoszą: artykułu A za fl. 2540.—, artykułu B za fl. 3808.60.

Najpierw układa się pozycje Primanoty, dotyczące zamknięcia konta bieżącego z kontem dyskontu, odsetków i kontem Regie, przyczem prowizję wciąga się do konta Regie. Wartości otrzymane z inwentury zaciągają się dopiero w końcu razem z kontem bilansu po zestawieniu właściwego inwentarza.

Szczególną wagę przy zamknięciu ksiąg w interesie fabrycznym mają te przeniesienia z jednego konta do drugiego (tak zwane regulacje kont), które uskutecznia się w tym celu, aby przedsiębiorca mógł poznać wyniki swego przedsiębiorstwa z możliwie dokładnych i jednolitych pozycji wykazu zysków i strat. Przeniesienia te służą więc do odpowiedniego przedstawienia w jasnym świetle wyniku z poszczególnych kont towarowych odpowiednio do rzeczywistych stosunków dotyczącego przedsiębiorstwa. W tym celu należy zamykać te konta, których rezultaty wynikają z ruchu fabrycznego, nie z kontem zysku i straty, lecz z odnośnemi kontami towarów. To się tyczy szczególnie kont fabrykacyi, których salda, jak już wspomniano, pochodzą z niedających się prawie ominąć niedokładności przy kalkulacjach cen produkcji. Tyczy się to także obliczanych procentowo kwot zużycia przy modelach, maszynach ruchu, narzędziach i ruchomościach, oraz budynku fabrycznym, a więc konta modeli, maszyn i narzędzi, ruchomości i nieru-

chomości. Salda kont fabrykacyi reguluje się wprost przez przeniesienie ich do odpowiednich kont towarowych. Chcąc jednak regulować salda konta modeli, konta maszyn i narzędzi, konta ruchomości i nieruchomości, przenosi się je do konta Regie, ponieważ salda te stanowią również część tak zwanych ogólnych kosztów ruchu i dlatego złączyć je trzeba z ogólnymi kosztami, okazującymi się w ciągu roku. Z podobnej przyczyny należy obciążyć konto Regie odpowiednim równoważnikiem (ekwiwalentem) czynszu najmu za używanie własnego budynku fabrycznego, na rzecz konta przychodów z nieruchomości. Wynikające przeto saldo strat konta Regie, zawiera w sobie wszystkie ogólne koszty ruchu z całego roku, i zaciągnąć je trzeba do istniejących poszczególnych kont towarowych. Celem oznaczenia udziału przypadającego na pojedyncze konta towarów, wyszukuje się cyfry obrotu poszczególnych kont towarowych, oblicza się z nich zaokrąglone kwoty procentowe i wedle nich rozdziela. W przedsiębiorstwie mniejszem, przedstawionem tu wedle zasad buchalteryi, rozdział salda konta Regie nastąpił w ten sposób, iż 70% kosztów całego ruchu przypada na wyrób artykułu A, zaś 30% kosztów całego ruchu na wyrób artykułu B.

Trzeba więc utworzyć następujące pozycye Primanoty: Salda obu kont fabrykacyi przenosi się na stronę rozchodu obu kont towarowych. Konto administracyi obciąża się kwotami zużycia, obliczonymi w następującym inwentarzu, oraz równoważnikiem czynszu najmu w kwocie fl. 3600— rocznie, t. j. tutaj fl. 300— za jeden miesiąc, na rzecz wyż. powołanych kont. W końcu uwierzytelnia się konto Regie saldem fl. 1282-93, zaś konto towarów A obciąża się kwotą fl. 898-05 (70%), konto towarów B natomiast kwotą fl. 384-88 (30%).

Po utworzeniu tych pozycyi regulacyi w ks. Primanota (wzgl. w dzienniku) i po przeniesieniu ich do inwentarza, zestawia się inwentarz, na podstawie którego tworzą się pozycye konta bilansu, czyni się wykaz zysków i strat, oraz układa się pozycye konta zysków i strat. Przytem należy uwzględnić, iż z powodu wypłat przypadających tylko w sobotę, płace robotników przedsiębiorstwa za dni 27, 28, 29, 30 i 31 stycznia były już wprawdzie zarobione i należne, ale jeszcze nie zostały wypłacone. Z tego powodu między passywami inwentarza umieszcza się odpowiednie kwoty z napisem „nie wypłacony jeszcze zarobek“, a mianowicie fl. 366-40 za artykuł A, zaś fl. 184-80 za artykuł B, i oblicza się z kontem towarów A i z kontem towarów B (w pozycyach konta bilansu). Wpis tych zaległych płac do pojedynczych kont towarowych (a nie do poszczególnych kont fabrykacyi) dopuszczalny jest tu dlatego, ponieważ w niniejszym przykładzie wychodzi się z założenia, iż wszystkie artykuły, będące w robocie z końcem stycznia, zostały w dniu 31 tegoż miesiąca zupełnie wykonane, a tem samem zostały już przeniesione z kont fabrykacyi do kont towarowych, w dniu 31 stycznia przeto nie było już żadnych towarów niegotowych, będących jeszcze w robocie. Jeżeli przy zamknięciu ksiąg są jeszcze takie niegotowe, w robocie jeszcze będące artykuły, to trzeba wartość ich oznaczyć z największą możliwą dokładnością i zaciągnąć w inwentarzu po zapasach gotowych towarów, jako „artykuły będące w robocie“ i wciągnąć do odnośnych kont fabrykacyi na stronę przychodu. W tym wypadku oblicza się także robocizny nie wypłacone jeszcze, z kontami fabrykacyi. Nie odnosi się to jednak weale do przenoszenia dyferencyi między rezultatami kalkulacyi cen produkcji a rzeczywistym wydatkiem produkcji z kont fabrykacyi do kont towarów, o której to dyferencyi powyżej była mowa.

Winua		Kasa		Styczeń 189...		Ma	
1	Stan	8297	13	2	Od N. Schülera, konto prywatne, koszta utrzymania domu . . .	360	—
16	Do konta towarów B za sprzedane Müllerowi i spółce w Hietzing	1403	52	2	Od E. Wallnera, konto prywatne, dto	300	—
20	Do konta rymes inkasso Nr. 1	2000	—	4	Od konta fabrykacyi A robocizny	221	50
Folia konta bieżącego Folia księgi głównej				4	Od konta fabrykacyi B dto . . .	102	70
				11	Od konta fabrykacyi A robocizny	376	20
				11	Od konta fabrykacyi B dto . . .	174	80
				13	Od konta surowych materyałów, fraecht i dowóz	47	96
				16	Od konta dyskontu i odsetek. 2 ^o od fl. 1403.52	28	07
				18	Od konta fabrykacyi A robocizny	446	20
				18	Od konta fabrykacyi B dto . . .	208	60
				18	Od konta Regie dto	26	49
				22	Od konta dłużników wkładka w wiedeńskim banku przemysłowym	3000	—
					do przeniesienia	5292	52
		11790	65				

Winna

Kasa

Styczeń 189...

Ma

Winna		Kasa		Styczeń 189...		Ma	
		z przeniesienia	11700 65			z przeniesienia	5292 02
29		Do konta dłużników zapłacone na rachunek przez Rich-Roberta & Comp. w Schwechat .	700	23		Od konta trat za akcept trasowania na K. Brückla	1249 25
30		Do konta pro diversi nadeszła zaliczka od braci Siegel w Wiener Neustedt .	1138 76	24		Od konta towarów A za kosztą opakowania i ładowania . . .	7 80
31		Do konta dłużników podniesione w wiedeńskim Banku przemysłowym . . .	1200	25		Od konta fabrykacyi A robocizny	439 80
	Folia konta bieżącego			25		Od konta fabrykacyi B dto . . .	227 30
	Folia księgi głównej			25		Od konta Regie dto	14 60
				28		Od konta towarów A za rachunek spedyc. . .	21 80
				28		Od konta towarów B dto . . .	27 38
				31		Od konta Regie robociz. 350— różne wydatki . 105 40 podatki 61 37 kasa chor. 53 16 ubezpieczenie od wyp. . . 8 25	578 18
				31		Od konta towarów A za prowizję agentów	48 —
				31		Od konta dochodów z nieruchomości za reparatury budynku fabrycznego . . .	37 65
						salda	6795 13
			14739 41				14739 41

Rzwoj rachunkowosci państwowej w Austrii

od r. 1854, aż do najnowszych czasów

Napisał **IGNACY WŁADYSŁAW PIZUŃSKI**

Nadradea rachunkowy c. k. Namiestnictwa, członek komisji egzaminacyjnej z rachunkowosci państwowej i Kawaler orderu Franciszka Józefa.

(Ciąg dalszy).

Departamenty rachunkowe.

Departament rachunkowy pewnej władzy asygnującej jest jej częścią składową i tworzy jej oddział pod własnym przełożonym¹⁾.

Powiatowym władzom skarbowym dla spraw administracyjno-rachunkowych przydziela się do pomocy urzędników z departamentu rachunkowego krajowej Dyrekcji skarbu, którzy jednakowoż należą do etatu osobnego tego departamentu rachunkowego.

Zakres działania departamentów rachunkowych przy władzach administracyjnych obejmuje:

1. administracyjno-rachunkową czynność pomocniczą;
2. likwidowanie przychodów i rozchodów dokonywanych przez kasy krajowe, które się znajdują w siedzibie departamentów rachunkowych;
3. sprawdzanie i zapisywanie do ksiąg przychodów i rozchodów w gotówce i papierach wartościowych, dokonanych przez kasy krajowe i urzędy wykonawcze, sprawdzanie dzienników i rachunków, wszystkich publicznych zakładów dotowanych ze skarbu państwa;
4. sporządzanie rocznych preliniary, miesięcznych wykazów, spodziewanych przychodów, tudzież wykazów potrzeb przewidywanych wydatków, zestawianie wykazów miesięcznego obrotu, tygodniowego stanu zapasów kasowych, rocznych zamknięć rachunkowych poszczególnych gałęzi dochodów i wydatków;
5. współdziałanie przy szkontrowaniu kas i materyałów i sprawdzanie aktów dokonanych szkontrowań.

Do czynności pomocniczych administracyjno-rachunkowych należą:

- a) sprawdzanie kosztorysów, przedłożonych przez poszczególne organy władz asygnujących i sprawdzanie rachunków z udzielonych na oznaczone cele zaliczek i dotacji;
- b) sporządzenie albo zestawienie statystycznych wykazów;
- c) prowadzenie zapisków dla administracyjnych celów o uskutecznionych szkontrowaniach kas, urzędów i zakładów, o stanie osób, płac urzędników i sług, o stanie kancelii służbowych.

Nadto prowadzi departament krajowej Dyrekcji skarbu ewidencję stałego katastru, zapiski, które dotyczą pomnożenia, umniejszenia i wpłat wymierzonych podatków bezpośrednich, repartycję podatku gruntowego i domowo-klasowego według gmin. Sprawdza dalej wymiary podatku domowo-czynszowego, prowadzi zapiski dla pośrednich gałęzi dochodów, grzywnien i kataster należności ekwiwalentowych.

¹⁾ III. instrukcja z r. 1866 dla departamentów rachunkowych asygnujących władz krajowych.

Rachunkowe departamenty załatwiają sprawy administracyjno-rachunkowe w imieniu władzy administracyjnej, której składową część stanowią i to w takiej formie, która umożliwia aprobaty i wygotowanie czystopisu.

Wyjaśnienia lub uwagi, których władze administracyjne żądają od departamentów rachunkowych, sporządzają one zawsze zwięzłe na odnośnym akcie, względnie na należącym do niego arkuszu referatowym.

Likwidowanie przychodów i rozchodów przed ich zrealizowaniem przez kasę krajową, dokonuje w siedzibie tejże znajdujący się departament, a mianowicie dla tego oddziału głównej kasy krajowej, który podlega władzy asygnującej i do której departament rachunkowy należy.

Takie oddziały przy głównej kasie krajowej są:

1. dla Namiestnictwa;
2. dla wyższego Sądu krajowego;
3. dla Nadprokuratorji państwa (co do zakładów karnych);
4. dla krajowej Dyrekeyi skarbu.

Dla etatu pensyjnego i dla obrotów na zlecenie, zapisywanych w dzienniku *conto corrente* likwiduje, bez różnicy władz asygnujących, wyłącznie departament rachunkowy krajowej Dyrekeyi skarbu.

Dla tych okręgów administracyjnych, w których departament rachunkowy władzy asygnującej nie znajduje się w siedzibie kasy krajowej uskutecznia likwidowanie odnośna kasa pod własną odpowiedzialnością.

Urzędy wykonawcze uskuteczniają same likwidowanie wszelkich przychodów i rozchodów.

Księgi likwidacyjne i księgi główne prowadzi departament rachunkowy dla każdego działu głównej kasy krajowej dla przydzielonych mu gałęzi zarachowań. Księgi te dzielą się na księgi:

- a) dla obrotów etatowych;
- b) dla obrotów na zlecenie;
- c) dla depozytów;

ad a. dla obrotów etatowych prowadzi się: księgę likwidacyjną dla płac stałych i księgę główną dla wszelkich przychodów i rozchodów.

Departament rachunkowy krajowej Dyrekeyi skarbu prowadzi oprócz tego księgę likwidacyjną i księgę główną dla emerytur.

W księdze likwidacyjnej dla płac stałych i emerytur otwiera się dla każdego uprawnionego szczegółowe konto, na którym przypisuje się roczną należność i wszelkie potrącenia, zwroty zaliczek na płacę, podatek dochodowy, taksy służbowe i inne zwroty.

Księgę główną prowadzi się dla każdego działu, a w razie potrzeby i dla każdego tytułu budżetu państwowego z osobna.

Księga główna dla zmiennych należności jest zarazem księgą likwidacyjną.

Dla gałęzi etatowych, które posiadają własny majątek w papierach wartościowych, prowadzi się nadto księgę kapitałów.

* Każda władza asygnująca obowiązana jest aprobowany już koncept asygnaty, przed wysłaniem udzielić swemu departamentowi rachunkowemu, celem przypisania, a w razie potrzeby poczynienia stosownych uwag, które należy zamieścić na arkuszu konceptowym (referacie) celem dalszego zarządzenia.

Skoro uznano, że asygnata jest bez zarzutu, uzupełnia się arkusz konceptowy datą przypisu, podpisem przełożonego departamentu rachunkowego

lub jego zastępcy i udziela się ekspedyturze celem wygotowania czystopisu asygnaty.

Czystopis zaopatruje się również datą przypisu departamentu rachunkowego i podpisami naczelników, władz administracyjnych i departamentu rachunkowego. Po przypisie należytości w księdze na odnośnem koncie danej rubryki, należy uwidocznić datę, liczbę asygnacyi i zaznaczyć, czy ona dotyczy roku bieżącego czy lat ubiegłych.

Przy przypisywaniu w księdze *conto corrente* postępuje się w podobny sposób, z tą tylko różnicą, że cyfrę wyasygnowanej kwoty nie wstawia się do odpowiedniej kolumny pieniężnej, lecz do kolumny przeznaczonej dla treści.

Asygnaty przychodów lub rozchodów, które się dokonywają na rachunek innych kas lub urzędów dlatego nie w dzienniku etatowym, lecz w dzienniku *conto corrente* mają być zarachowane. udziela się przed ekspedycją departamentowi rachunkowemu krajowej Dyrekcji skarbu, celem zanotowania i stwierdzenia na akcie dokonanego zanotowania w księdze *conto corrente*.

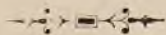
Zaliczki zwrotne albo do wyrachowania, przy których asygnowaniu wiadomym jest etat i rubryka, na rachunek której wypłata ma nastąpić, zapisuje się zaraz w księdze głównej w tej rubryce, a gdy to dotyczy zaliczki na płace, wtedy przypisuje się na odnośnem koncie w księdze likwidacyjnej.

Jeżeli zaliczki dotyczą kilku rubryk tego samego etatu, to należy je w księdze głównej przypisać na którejkolwiek z tych rubryk, poczem po dokonanym obrachunku wyrównanie z innymi rubrykami uskutecznia się za pomocą użycia przedziałki przeznaczonej na odpisanie.

Zaliczki, które odnoszą się do różnych etatów nie należy przypisywać księdze głównej, lecz w księdze *conto corrente*, a po wyrachowaniu tychże, należy je na odnośnych rubrykach w księgach głównych zapisać na rozchód, zaś w księdze *conto corrente* jako zwrot na przychód.

Na wszystkie dane zaliczki, z wyjątkiem zaliczek na płace i tych, z których mają się składać peryodyczne rachunki, należy prowadzić zapiski w ten sposób, ażeby każdy biorący zaliczki na wszystkie zaasygnowane mu zaliczki miał osobne konto.

(C. d. n.)

Założenie wyższej szkoły handlowej we Lwowie.

Dzięki ofiarności Rady król.-stoł. miasta Lwowa, która zobowiązała się na posiedzeniu z 25. maja b. r. do rocznej prestacyi 5.000 zł. na utrzymanie wyższej szkoły handlowej, a 3.000 zł. jednorazowo na jej urządzenie i 1.000 zł. na adaptację dotychczasowego gmachu seminarjum żeńskiego, dzięki ofiarności lwowskiej Izby handlowej i przemysłowej, oraz Wydziału krajowego, stoimy przed dokonaniem faktem, który wpłynie potężnie na rozwój naszego handlu i przemysłu, dotychczas tak upośledzonego i niemal wyłącznie w żydowskich rękach spoczywającego, — stoimy przed nowo założoną wyższą szkołą handlową, która jest obecnie trzecią państwową wyższą szkołą handlową w Austrii. — Witamy ją z radością, choć bardzo skromne są jej początki, i długiego szeregu lat potrzeba będzie, aby

mogła zaimponować skutecznością swej pracy i wykształceniem swych wychowanców. Ogłoszony równocześnie z otwarciem szkoły statut, który poniżej przytaczamy w całej rozciągłości, napędza nas nadzieją, że szkoła ta nie zawiedzie dobrych chęci i ofiarności naszych reprezentacji krajowych, których tak pięknie złożyły dowody. Równocześnie z założeniem szkoły założone być mają z biegiem czasu biblioteki uczniów i nauczycieli, zbiory geograficzne, fizyczne i przyrodnicze, technologiczne i towaroznawcze, co również będzie dla żadnych wiedzy skuteczną zachętą do wstępowania do zakładu czy to w charakterze uczniów zwyczajnych, czy też nadzwyczajnych. Jedyłą słabą stroną statutu nazwać by można ograniczenia, jakie poczyniono dla cudzoziemców, podwyższając im takse wstępną na 10 zł., a czesne na 100 zł., podczas gdy krajowej placą 2 zł. względnie 20 zł.

Tego rodzaju utrudnienie jest naszym zdaniem niepraktyczne, niestosowne i szkodliwe, gdyż nie będzie to wcale zachętą dla obcokrajowców uczęszczać do naszej wyższej szkoły handlowej, skoro mają być dla nich odrębne stanowione przepisy. Owszem przeciwnie czynić by wypadało pewne ułatwienia, aby i obcokrajowców ściągać do Lwowa i zachęcać ich do odwiedzania szkół naszych handlowych. To też mamy nadzieję, iż odnosny paragraf statutu (12) ulegnie z czasem zmianie, co tylko z korzyścią dla szkoły połączone będzie. Naczelne kierownictwo wyższej szkoły handlowej spoczywa w wytrawnych rękach p. Antoniego Pawłowskiego, b. profesora szkoły przemysłowej w Czerniowiecach, którego znaliśmy już dawniej jako publicystę z wyśmienitych artykułów, umieszczanych w fachowych czasopismach niemieckich, a jakkolwiek na razie brak nam jeszcze dostatecznej ilości zdolnych fachowych nauczycieli, oraz potrzebnych polskich podręczników, miejmy nadzieję, że społeczeństwo nasze pracowite lukę tę wkrótce zapełni. Życzymy więc nowej instytucji z całego serca powodzenia i rozwoju. Vivat, crescat, floreat!

Statut c. k. państwowej szkoły handlowej we Lwowie.

§ 1.

Zadaniem państwowej szkoły handlowej we Lwowie jest udzielać w kierunku teoretycznym i praktycznym wykształcenia ogólnego i zawodowego, odpowiadającego potrzebom stanu handlowego i pozostających z nim w związku innych zawodów, tudzież przyczyniać się do podniesienia zarobkowości osób. zajmujących się handlem.

§ 2.

Państwowa szkoła handlowa dzieli się:

- a) na szkołę handlową wyższą,
- b) na szkołę handlową uzupełniającą.

Zadaniem szkoły handlowej wyższej jest zapomocą systematycznej nauki zawodowej przygotować do najważniejszych rodzajów zajęć handlowych, a zarazem podawać wykształcenie ogólne, potrzebne do samoistnego działania w szerszym zakresie.

Szkoła handlowa wyższa ma zatem głównie kształcić osoby stanu handlowego z wyższą kwalifikacją (szefów, prokurzystów, wyższych urzędników w interesach bankowych, kasowych i transportowych, komisyonerów, eksporterów, akwizytorów w większych interesach towarowych i t. d.), które pragną uzyskać stanowiska kierujące.

Szkoła handlowa uzupełniająca ma osobom będącym w praktyce handlowej dać sposobność do uzupełnienia swych wiadomości.

Utworzenie dalszych oddziałów i kursów specjalnych zastrzega się Ministerstwu wyznań i oświaty.

§ 3.

Państwowa szkoła handlowa podlega Ministerstwu wyznań i oświaty. Rada szkolna krajowa wykonywa bezpośredni nadzór nad szkołą, działa w kierunku administracyjnym jako instancya, i przedkłada wnioski w tych sprawach, które według postanowień niniejszego statutu zastrzeżone są do potwierdzenia lub decyzji Ministerstwa wyznań i oświaty.

Inspekcję państwowej szkoły handlowej przeprowadzają organa administracji oświaty publicznej.

§ 4.

Język polski jest językiem wykładowym w państwowej szkole handlowej, atoli nauki jednego przedmiotu, który Ministerstwo wyznań i oświaty wyznaczy na wniosek Rady szkolnej krajowej, udziela się w języku niemieckim, aby uczniom dać sposobność gruntownego nauczania się tego języka. Przy ćwiczeniach piśmiennych w odpowiednich przedmiotach zawodowych kładzie się nacisk na nabycie potrzebnej wprawy w używaniu języka niemieckiego. Nadto zwraca się uwagę przy nauce przedmiotów zawodowych, aby uczniowie poznali odpowiednią terminologię niemiecką.

§ 5.

Szkoła handlowa wyższa składa się z czterech kursów rocznych, z których pierwszy ma głównie zadanie dawać podstawę jednolitą dla dalszego wykształcenia zawodowego i ogólnego.

§ 6.

Planem nauki szkoły handlowej wyższej objęte są następujące przedmioty nauczania:

a) Przedmioty obowiązkowe:

Język polski wykładowy,
 Język niemiecki i korespondencya niemiecka,
 Język francuski i korespondencya francuska,
 Rachunki kupieckie,
 Arytmetyka ogólna i polityczna,
 Geometrya,
 Korespondencya handlowa i ćwiczenia kantorowe,
 Buchalterya,
 Ćwiczenia w kantorze wzorowym,
 Nauka o handlu,
 Prawo wekslowe,
 Prawo handlowe i przemysłowe,
 Ekonomia społeczna,
 Geografia handlowa,
 Historia,
 Historia naturalna,
 Fizyka,
 Chemia i technologia chemiczna,

Towaroznawstwo i technologia,
Kaligrafia,
Stenografia;

b) Przedmioty względnie obowiązkowe:

Język ruski,
Ćwiczenia praktyczne w laboratorium chemicznem,
Ćwiczenia praktyczne w laboratorium towaroznawczem.

Inne przedmioty względnie obowiązkowe mogą być zaprowadzone w miarę potrzeby.

Uczniowie mają nadto brać udział w tych ćwiczeniach religijnych, które władza kościelna zarządzi, a władza szkolna przepisze.

Ogół godzin obowiązkowej nauki nie ma w żadnej klasie przekraczać 35 godzin w tygodniu.

§ 7.

W państwowej szkole handlowej mają być założone następujące zbiory:

- a) biblioteka nauczycieli,
- b) biblioteka uczniów,
- c) zbiór środków do nauki geografii,
- d) zbiór środków do nauki fizyki,
- e) zbiór środków do nauki historyi naturalnej,
- f) zbiór przyrządów i tablic do nauki technologii,
- g) zbiór towarów,
- h) laboratorium chemiczne i towaroznawcze.

Uporządkowanie, przechowywanie i inwentaryzowanie przytoczonych środków naukowych porucza dyrektor nauczycielom zawodowym.

§ 8.

Przy nauce w państwowej szkole handlowej wolno używać jedynie takich książek i środków naukowych, które zostały dopuszczone do użytku przez Ministerstwo wyznań i oświaty.

§ 9.

W szkole handlowej wyższej rok szkolny trwa od 1. września do 15. lipca.

§ 10.

Grono nauczycielskie zakładu składa się z dyrektora, nauczycieli rzeczywistych i nauczycieli pomocniczych. Dyrektora i nauczycieli mianuje Ministerstwo wyznań i oświaty na wniosek Rady szkolnej krajowej. Do nauczycieli wraz z dyrektorem mają być zresztą zastosowane przepisy, obowiązujące w państwowych szkołach średnich.

§ 11.

Uczniowie szkoły handlowej wyższej dzielą się na zwyczajnych i nadzwyczajnych (hospitantów).

Do uczniów zwyczajnych należą ci uczniowie, którzy uczą się wszystkich przedmiotów obowiązkowych, przepisanych planem nauki, do nadzwyczajnych należą ci uczniowie, którzy uczęszczają tylko na niektóre przedmioty.

Uczniów przyjmuje się przy końcu poprzedzającego, tudzież przy rozpoczęciu nowego roku szkolnego, w terminach, które Dyrekeya corocznie ogłosi.

Kto chce być przyjętym, ma przy zgłoszeniu się przedłożyć metrykę urodzenia, tudzież ostatnie świadectwo szkolne, a w razie, gdy nie zgłasza się w towarzystwie rodziców lub ich zastępcy, pisemne przyzwolenie tychże na przyjęcie.

Od ucznia wstępującego do pierwszej klasy szkoły handlowej wyższej wymaga się dowodu, że w roku kalendarzowym, w którym się zapisuje, ukończył czternaście lat, tudzież, że z dobrym postępem ukończył szkołę średnią niższą, (gimnazjum niższe, szkołę realną niższą, gimnazjum realne niższe) lub trzyklasową szkołę wydziałową. Dyrekcya zakładu może jednak w przypadkach wątpliwych przyjęcie takich uczniów uczynić zależnem od wyniku egzaminu wstępnego z języka wykładowego i rachunków.

Do klas wyższych przyjmuje się uczniów, którzy klasę poprzedzającą tego zakładu lub podobnie zorganizowanej wyższej szkoły handlowej ukończyli ze stopniem przynajmniej pierwszym, przyczem uczniowie innej szkoły handlowej mają nadto wiadomości swoje wykazać egzaminem wstępnym.

O przyjęciu uczniów nadzwyczajnych rozstrzyga konferencya nauczycieli: przyjmowanie takich uczniów zależy jednak od liczby uczniów zwyczajnych i miejsca w zakładzie.

Liczba uczniów przyjętych do jednej klasy nie może przewyższać 40.

§ 12.

Każdy uczeń zwyczajny szkoły handlowej wyższej ma przy pierwszym przyjęciu złożyć takse wstępną w wysokości 2 złr. i corocznie 1 złr. jako datek na środki naukowe.

Od opłaty tych należności nie uwalnia się żadnego ucznia.

Czesne w szkole handlowej wyższej wynosi 20 zł. rocznie i ma być wniesione z góry w dwu równych ratach, a mianowicie na początku roku szkolnego i dnia 1. marca.

Uczniowie, pracujący w laboratorium towaroznawczem, opłacają za każdy rok szkolny takse 3 zł., od której nie uwalnia się nikogo.

Pod względem uwalniania niezamożnych a pilnych uczniów od opłaty czesnego mają być zastosowane przepisy dla szkół średnich.

Uczniowie nadzwyczajni mają oprócz taks wstępnych, przepisanych dla uczniów zwyczajnych, opłacać czesne pięciu złr. na rok szkolny za każdy przedmiot, na który uczęszczają. Od tych należności nie uwalnia się żadnego ucznia nadzwyczajnego.

Dla obcokrajowców wynosi taksa wstępna 10 zł., roczny datek na środki naukowe 5 zł., a czesne 100 zł. W przypadkach, zasługujących na szczególne wyzłędnienie, Rada szkolna krajowa może obcokrajowców uwolnić całkowicie lub częściowo od powyższych opłat.

Pod względem poboru i zachowywania czesnego, taks wstępnych datków na środki naukowe, mają być zastosowane przepisy dla szkół średnich.

§ 13.

W czasie Bożego Narodzenia i Świąt Wielkanocnych otrzymuje każdy uczeń zwyczajny wykaz klasowy, a z końcem każdego roku szkolnego świadectwo postępu, po ukończeniu zaś szkoły handlowej wyższej świadectwo odejścia, wykazujące jego zachowywanie się i całkowity rezultat nauki w szkole.

Uczniowie nadzwyczajni mogą składać egzamin z przedmiotów, na które uczęszczali, i otrzymują na tej podstawie świadectwo postępu.

Uczniowie, którzy opuszczają zakład podczas roku szkolnego, otrzymują wykazy frekwencyjne, w których potwierdza się jedynie, że uczęszczali na odpowiedni kurs roczny.

W wykazach klasowych i świadectwach określa się obyczaje stopniami: zupełnie odpowiednie, odpowiednie, mniej odpowiednie i nieodpowiednie; uczęszczanie do szkoły stopniami: bardzo pilnie, pilnie, niejednostajnie i nie dbale; postęp w poszczególnych przedmiotach stopniami: bardzo dobry, dobry, dostateczny i niedostateczny.

Przy ocenianiu obyczajów i postępu uczniów należy postępować z całą ścisłością. Jeżeli postęp w jednym tylko przedmiocie jest niedostateczny, konferencya nauczycieli może ucznia przypuścić do powtórzenia egzaminu z tego przedmiotu po wakacjach głównych. jeżeli dotyczący nauczyciel zawodowy temu się nie sprzeciwia. Gdyby na ten egzamin nie pozwolono lub wynik jego był niepomysłny, uczeń musi klasę powtarzać.

Egzamina dojrzałości nie odbywają się w szkole handlowej wyższej. Dyrektor jest jednak obowiązany przy końcu każdego roku, a szczególnie przed odejściem abiturientów ze szkoły przekonać się o tem, że uczniowie osiągnęli rzeczywiście cel nauki.

§ 14.

Osobny regulamin normuje organizacyą szkoły handlowej uzupełniającej, połączonej ze szkołą handlową wyższą.

§ 15.

W sprawie opieki nad uczniami, którzy są umieszczeni na stancyach prywatnych, w sprawie udzielania zapomóg uczniom niezamożnym, bądź na utrzymanie, bądź na środki naukowe, wreszcie w sprawie uzyskania posad dla abiturientów zakładu, dodana jest Dyrekcji do pomocy deputacya szkolna, składająca się z dwóch delegatów Rady miejskiej i z dwóch delegatów Izby handlowo-przemysłowej we Lwowie.

Narady deputacyi szkolnej odbywają się pod przewodnictwem dyrektora.

§ 16.

Każda zmiana tego statutu wymaga potwierdzenia przez Ministerstwo wyznań i oświaty.

Umiejętności handlowe.

Zasady buchalteryi podwójnej

przez Henryka Rauscha, buchaltera w Dębicy.

(Ciąg dalszy.)

VII. Rymesy albo remesy (weksle do odebrania), traty czyli akcepta do zapłażenia i dewizy.

Rozróżniamy trzy rodzaje weksli:

1. Rymesy czyli weksle do odebrania (Besitzwechsel, Rimessen Wechsel), które my na inne osoby wystawiamy (ciągniemy, trasujemy; ziehen,

trassieren. entnehmen), albo które zamiast zapłaty otrzymujemy i które możemy w dniu zapadłości inkasować albo w miejsce zapłaty naszych długów użyć, wogóle weksle przez dom handlowy oprócz w powyższy sposób nabyte, jeszcze w drodze eskontu lub do inkasa otrzymane.

2. Traty czyli akcepta do zapłacenia (Schuldwechsel, Tratten, Accepte), które na nas są wystawione (ciagnione, trasowane), które albo na nasz własny lub obcy rachunek przyjmujemy (akceptujemy), podpisujemy i zapłacić zobowiązujemy się.

3. Dewizy, weksle zagraniczne, tj. w obcej walucie wystawione, w zagranicy płatne, które kursowi ulegają i według tego obliczone zostają.

Celem łatwiejszego oznaczenia dłużnika lub wierzyciela, należy się zawsze zapytać, co odbieramy a co dajemy, lub komu zostajemy winni.

Kupujemy od domu bankowego Ehrlich i Sp. tu 100⁰ sztuk 20-frankówek po 9 złr. 40 ct. = złr. 940.

Winien	Obrachunek kasy						Ma	
						Od Obrach. monet	940	—

Winien	Obrachunek monet							Ma
Do obrach. kasy	940	—						

Sprzedajemy firmie Ehrlich i Sp. tu, Wechsel na Hamburg (płatny w Hamburgu) na marek 600 — po kursie 60. zlr. 360.

Winien	Obračunek kasy							Ma
Do obrač. dewiz	360	—						

[illegible]

Posyłamy firmie Sokal i Lilien we Lwowie weksle w kwocie złr. 2000 do inkasowania.

Winien

Sokal i Lilien we Lwowie

Ma

Do obrach. wexli	2000	—								

Winien

Obrachunek wexli

Ma

								Od Sokal i Lilien	2000	—

Sokal i Lilien we Lwowie posyłają nam wexsle w kwocie 2000 złr.,
za które ich uwierzytelniamy.

Winien

Obrachunek wexli

Ma

Do Sokal i Lilien	2000	—								

Winien

Sokal i Lilien

Ma

								Na obrach. wexli	2000	—

Honorujemy (płacimy) dziś płatny wexsel (tratę) prezentowany nam
przez Ehrlicha i Sp. tu w kwocie 1250 złr.

Winien

Obrachunek kasy

Ma

								Od obrach. trat	1250	—

Winien

Obrachunek trat (akceptów)

Ma

Do obrach. kasy	1250	—								

Sokal i Lilien we Lwowie posyłają nam weksle w kwocie 2000 złr., za które ich uwierzytelniamy.

Winien		Obrachunek weksli						Ma	
Do Sokal i Lilien	2000								

Winien		Sokal i Lilien						Ma	
							Od obrach. weksli	2000	

Honorujemy (płacimy) dziś płatny weksel (tratę) prezentowany nam przez Ehrlicha i Sp. tu w kwocie 1250 złr.

Winien		Obrachunek kasy						Ma	
							Od obrach. trat	1250	—

Winien		Obrachunek trat (akceptów)						Ma	
Do obrach. kasy	1250	—							

Obrachunek kasy wydający gotówkę, uwierzytelnia się (ubytek) na ciężar (dług) Obrachunku trat czyli akceptów, odbierającego weksel przez nasz dom handlowy zapłacony, względnie kwotę wekslową złr. 1250, o którą zmniejszają się nasze zobowiązania wekslowe czyli akceptowane przez nasz dom handlowy i w obiegu będące traty, skutkiem czego zaś stan majątkowy o kwotę powyższą się powiększa (przybytek).

Inkasujemy (ściągamy) dziś płatny weksel, wystawiony na Henryka Wonsch tu i przez niego swego czasu akceptowany w kwocie 300 złr.

Winien		Obrachunek kasy						Ma	
Do obrach. weksli	300	—							

Winien			Obrachunek weksli			Ma		
						Od obrach. kasy	300	—

Pytanie. W którym obrachunku jest przychód (przybytek), a w którym rozchód (ubytek) i dlaczego? porównać ten przykład z poprzednim.

Ilość obrachunków w księdze głównej otworzyć się mających nie jest ściśle ograniczoną i jak dla każdej części majątkowej n. p. weksli, towarów, gotówki, można tak samo otworzyć obrachunki dla takich działów rachunkowych, które nie zawiadują efektywnymi częściami majątku przedsiębiorstwa, lecz uwidoczniają pochodzący z takich interesów zysk, lub stratę, np. dla obrachunku dyskontu czyli eskontu, prowizyi, utrzymania domu i t. p. (Patrz ustęp III. str. 3).

Jan Witkowski pożycza nam na 3 miesiące czasu dnia 1 grudnia 1000 złr. na 6°/_o i płacimy mu z góry odsetki w kwocie 15 złr.

Winien			Obrachunek kasy			Ma		
Do Jana Witkowskiego	1000	—				Od obrach. odsetek	15	—

Winien			Jan Witkowski			Ma		
						Od obrach. kasy	1000	—

Winien			Obrachunek odsetek			Ma		
Do obrach. kasy	15	—						

W tym wypadku otrzymujemy gotówkę 1000 złr., którą zostajemy Janowi Witkowskiemu winni.

Dłużnikiem jest więc obrachunek kasy, a wierzycielem Jan Witkowski.

Za odsetki, płacone Janowi Witkowskiemu obrachunek kasy uwierzytelniamy, ponieważ wydaje gotówkę na ciężar obrachunku odsetek, który jako odbierający, obciążamy.

Pożyczamy firmie Henryk Wonsch tu 1 grudnia kwotę 10.000 złr. na 6 miesięcy 5°/_o i płaci nam z góry odsetki w kwocie 250 złr.

Winien	Obrachunek kasy						Ma
Do obrach. odsetek	250	—					Od Henryka Wonscha 10000 —

Winien	Henryk Wonsch						Ma
Do obrach. kasy	10000						

Winien	Obrachunek odsetek						Ma
							Od obrach. kasy 250 —

Obrachunek kasy, jako odbierający, obciążamy na dobro dającego obrachunku odsetek, który znowu uwierzytelniamy za 250 złr., przeciwnie zaś wypożyczoną kwotę 10.000 złr. obrachunek kasy, jako dający, uwierzytelniamy na ciężar Henryka Wonscha, którego za odebraną kwotę obciążamy. Składamy do oddziału żyrowego Banku austriacko-węgierskiego (Giro-Abtheilung) 10.000 złr. (C. d. n.).

Bibliografia.

Oceny i sprawozdania.

Sprawozdania wyższych szkół handlowych za rok 1898/99. Z pomiędzy sprawozdań austriackich wyższych szkół handlowych, na szczególniejszą naszą uwagę zasługuje sprawozdanie wyższej szkoły handlowej w Krakowie. Szkoła ta jedyna dotąd w naszym kraju, uzyskała na podstawie nowego statutu organizacyjnego w roku bieżącym, jako 18-tym swego istnienia, nazwę akademii handlowej i znajduje się niejako na tym samym szczeblu hierarchii szkolnej, co wyższe gimnazjum, wyższa szkoła realna, wyższa szkoła przemysłowa itd. Liczba słuchaczy wynosiła w roku ubiegłym równo 60, z czego 14 uzyskało absolutoria. Co do narodowości absolutną większość mieli Polacy, do których zaliczyła się jednak z górą czwarta część wyznawców starego zakonu. Grono nauczycielskie liczyło 14 osób, a dyrektorem był Dr. Ernest Bandrowski. Z powodu braku funduszy nie posiadała szkoła dotąd własnego budynku, dzięki jednak ofiarności krakowskiej Rady miejskiej i Izby handlowej i przemysłowej rozporządza obecnie funduszem 80000 zł. przeznaczonym na budowę gmachu. Również i zbiory naukowe były dotychczas nieznaczące i dopiero obecnie na podstawie nowego statutu organizacyjnego założoną ma zostać biblioteka nauczycielska, biblioteka uczniów, zbiory geograficzne, fizyczne, historii naturalnej

technologiczne i laboratoria. — Obok wyższej szkoły handlowej istnieje także niższa szkoła handlowa licząca 7 nauczycieli, a 50 uczniów, z których większą połowę stanowili również rodacy mojegożowego wyznania.

Z austriackich wyższych szkół handlowych najmajętniejszą i najliczniej uczęszczaną jest wiedeńska akademія handlowa, licząca 43 rok istnienia, 36 nauczycieli, 5 asystentów i 750 uczniów. Akademia ta jak wszystkie Akademie handlowe w Austrii jest prywatną własnością stowarzyszenia, które rozporządza kapitałem 421.116 zł. 55 ct., a nadto funduszem pensyjnym w kwocie 327.641 zł. 32 ct. — Tak wielkimi kapitałami wiele dobrego zdziałać można, toteż wiedeńska akademія handlowa, której dyrektorem jest radca rządowy Dr. Rudolf Sondorfer, poszczycić się może znakomitymi rezultatami, fachową biblioteką profesorów i uczniów (przeszło 7000 tomów), bogatymi zbiorami i laboratoriami. Do tegorocznego sprawozdania załączona jest krótka rozprawa Dr. fil. Glausera o nauce języka francuskiego na austriackich akademiach handlowych.

Świetnie się rozwija również prywatna szkoła handlowa niegdyś Geyera, później Pazelta, obecnie zaś Glassera, założona w r. 1840, a więc najdawniejszawie Wiedniu. Liczy ona 38 nauczycieli i 856 uczeni.

Z innych sprawozdań szkolnych zasługuje na uwagę szczególniej sprawozdanie akademii handlowej w Pradze, liczącej 20 nauczycieli i 430 uczeni, zawierające rozprawę prof. Krausa o uprawie roli i strefach rolniczych w Rosyi. Dyrektorem tej akademii jest Dr. Ernest Kaulich.

Następne miejsce co do ilości uczniów zajmuje akademія w Gracu licząca 17 profesorów i 208 uczniów i czeska akademія handlowa w Chrudimie (18 profesorów, 272 uczeni), której sprawozdanie zawiera interesującą i dość obszerną rozprawę prof. Dr. Jana Zitka p. t. „Rywalizacya Anglii i Niemiec na światowym targu“. Inne akademie i wyższe szkoły handlowe posiadały już znacznie mniejszą ilość profesorów i uczeni. Sławna dotąd akademія handlowa w Lincu, której dyrektorem jest Dr. Effenberger, zaś jednym z profesorów Hans Belohláwek, znany redaktor czasopisma pt. „Zeitschrift für Buchhaltung“, liczyła tylko 17 profesorów, a 146 uczeni. Konkurencyjne wyższe szkoły handlowe w Bernie, czeska i niemiecka, liczyły stosunkowo dość znaczną ilość profesorów i uczeni (czeska 15 profesorów, 183 uczeni, niemiecka 18 profesorów 138 uczeni). Do sprawozdania czeskiej wyższej szkoły handlowej w Bernie załączona jest króciutka rozprawa prof. J. A. Voraczka pt. „Czesko-francuska frazeologia handlowa“, do sprawozdania niemieckiej, rozprawy prof. Dr. Leneczka, pt. „Torf i nowoczesny przemysł torfowy“, i Dr. Juliusza Sobaka, pt. „Czasownik w narzeczu tarentyńskim“. Dość znaczną ilością uczniów cieszyły się czeskie wyższe szkoły handlowe w Prościejowie (14 profesorów, 141 uczeni) i w Pilźnie (14 profesorów, 124 uczeni), podczas gdy konkurencyjna niemiecka liczyła 16 profesorów, a tylko 117 uczeni. Niemieckie szkoły handlowe w Czechach liczyły stosunkowo małą ilość uczeni. Na największą uwagę zasługuje sprawozdanie wyższej szkoły handlowej w Aussig liczącej 20 profesorów i 142 uczeni. Do sprawozdania tego załączona jest obszerna i nader ciekawa rozprawa prof. Henryka Kammermayera pt. „Zamknięcie ksiąg wedle podwójnej metody“, której przekład polski za zezwoleniem autora rozpoczniemy w jednym z najbliższych numerów. Wyższa szkoła handlowa w Libercu (11 profesorów, 112 uczeni) i wyższa szkoła handlowa w Olomuńcu (16 profesorów i 156 uczeni) dołączyły do swych sprawozdań również ciekawe rozprawy. W sprawozdaniu szkoły w Libercu znajduje się rozprawa prof. Dr. Zieglera pt. „Ekonomiczne życie teraźniejszości“, zaś w sprawozdaniu szkoły olomunieckiej „projektu reformy wyższych szkół handlowych“ dyrektora Rieda i rozprawa prof. Franka „o określeniu, oszacowaniu i fałszowaniu szlachetnych kamieni“. Do drugorzędnych szkół handlowych co do liczby uczeni należy komunalna szkoła handlowa w Brttx (12 profesorów 74 uczeni), zakład naukowy dla handlu w Cieplicach (10 profesorów 81 uczeni), miejska szkoła handlowa w Gablonc (9 profesorów, 60 uczeni) i szkoła handlowa w Celowcu (6 profesorów 97 uczeni). — Nawet akademія handlowa w Insbrucku liczy tylko 12 profesorów, 128 uczeni, zaś ek. rządowa akademія dla handlu i żeglugi w Tryescie 14 profesorów i 130 uczeni.